

ИЗ "ЛЕГЕНДИ ЗА ЛЮБОВТА"

ИНУЛТУС

Пражска легенда¹

Бяха изминали двайсетина години от битката на Била хора².

Вечерта беше прекрасна. Слънцето залязваше зад хълма Петршини. Дворецът Храдчани пламтеше в розови светлини. Вълтава течеше като река от разтопен тъмен кехлибар. Карловият мост гъмжеше от хора, коне, каляски. Картината беше възхитителна. Какво блъскаво множество от благородници, възседнали огнени коне, пременени в пищните одежди на надменните чужди завоеватели, отнели мястото и правата на ограбените чешки родове; какво стълпотворение от предатели, от прокълнати, в чито жили течеше чешка кръв, от която обаче се бяха отрекли и се бяха продали за един юдински грош! Картината беше възхитителна. В позлатени тежки карети се возеха прелати, чито слуги не биха допуснали Спасителят да прекрачи прага на дома им, ако беден и бос почукаше на портите им; гордо се носеха красиви дами в коприна и злато, в чито празни души нямаше и следа от изконния женски трепет. Между конете и каляските се бълскаха граждани – охранени и доволни, ако кесията им беше пълна и ако се натъпчеха на обяд. Тези безобидни граждани запълваха празното пространство между каляските и конете и се влисваха във великолепната картина, върху която се открояваше едно единствено тъмно петно. Това беше групичката от опърпани просяци край кулата на моста откъм Старе место. Те бяха останали верни на чешката земя и се бяха превърнали в неин символ, бяха ѝ останали верни като мизерията, сълзите и страданието, които не желаеха да напуснат пределите ѝ.

Красивите дами, гордите благородници, самодоволните граждани сякаш не забелязваха групичката от изпосталели, изнурени фигури и ако погледът им случайно попаднеше върху тях, бързо се извръщаха от нелицеприятната гледка. Само някая от минувачките, облечени в траур, се

спираше да им даде милостиня. Просияците седяха върху паважа, притискайки се един към друг, стари, слепи, немощни, целите в дрили, като едно семейство: тяхна майка беше неописуемата мизерия.

Недалеч от тях се спря млад мъж. Макар и по-чисти, дрехите му бяха вехти, а лицето му беше бледо и измъчено като техните. Въпреки това беше удивително красив. Чертите на лицето му бяха съвършени, дългите коси и меката брада имаха цвета на старо злато, замечтаните тъмни очи изльчваха магията на тайнствена тъга, бяха дълбоки и влажни като сълза. Устните бяха застинали в страдалческа усмивка. Известно време той наблюдава просияците, затърси нещо в празния си джоб, намери дребна монета и я сложи в дланта на слепия старец. С наведена глава направи няколко крачки, опря се о парапета на моста и се загледа към Храдчани, забулени във виолетовия здраск. Розовото сияние над тях гаснеше. Той дълго съзерцава пражкия дворец, страните му леко поруменяха, а устните му напепваха нещо. После приседна край просияците върху земята и закри лицето си с длани.

Сънцето отдавна се беше скрило, стелеше се пътен сумрак, каляските бяха спрели да дрънчат, тропотът на конете бе стихнал. Мостът бавно опустяваше, дори и просияците си тръгваха, тъй като вече нямаше надежда да получат милостиня. Но младият мъж още дълго остана да седи неподвижно. Когато най-сетне стана и се огледа наоколо, беше тъмно и на небето се бяха появили звезди. Реката бучеше страховито. Отново се подпра о парапета на моста и се загледа в прииждащите мрачни талази.

“Зашо ли не се хвърля там долу, където бих намерил мир и покой, където угасват страстите, където няма насилие, несправедливост и позор?” – питаше се той с тих глас.

Долу, сред вълните на реката, трепкаха отраженията на звездите. Той вдигна взор нагоре към техните първообрази, светещи по-чисто и по-ясно. Тяхното велико спокойствие нахлу в душата му като откровение. Това нямо послание беше като обещание за някакво блаженство – смътно, но безмерно.

“Да бъдеш щастлив – шепнеше си той, – какво ли е това усещане? Кого да политам, за да ми обясни?” Още известно

време стоеше замислен, после се извърна механично и понечи да си тръгне. В същия миг усети, че неволно е застанал на пътя на две тихо крачещи фигури. Бяха мъж и жена. Мъжът беше стар и прегърбен, а жената – стройна и млада. Мъжът вдигна запаления фенер и неговата светлина огря мечтателното, бледо и красиво лице на замисления младеж.

От устните на жената се чу слаб вик на изненада. Изрече тихо и бързо няколко думи на италиански, посегна към кесията си и подаде на младежа щедра милостиня.

– Не съм просяк – рече той, изправяйки се, и обиден от жеста ѝ, я погледна с укор. Бледото ѝ лице беше изключително красиво и излъчващо мраморно спокойствие. Очите ѝ се плъзнаха по бедното му облекло и отново се спряха върху благородните черти на лицето му.

– Извинете, господине – рече на свой ред тя и гласът ѝ, сладък, звучен и дълбок, затрептя melodично в нощта. – Извинете, господине, не исках да ви обидя. Знаете, че на това място винаги се навъртат просяци, тъмно е и вероятно съм се объркала. Какво да сторя, за да ми простите? – Тя му подаде ръката си като мъж на мъж. Тази ръка беше студена като камък, твърда и тежка.

– Прощавам ви – промълви младежът и потръпна, имаше чувството, че е докоснал труп. “Призрак ли е това?” – питаше се той и се вгledа по- внимателно в нея. Беше красива, не беше виждал по-красива жена, но в красотата ѝ имаше нещо каменно, както и в нейното докосване. Едва сега осъзна, че тя все още държеше ръката му.

– Господине – рече тя, – докажете ми, че наистина ми прощавате. Бъдете така любезен и ни последвайте. Каня ви на вечеря.

Страните на младежа силно поруменяха и той издърпа ръката си от нейната. Светлината на фенера все още падаше върху лицето му и красивата жена забеляза свеnlivостта му. Усмихна се гордо и спокойно.

– Аз съм дона Флавия Сантини от Милано – рече тя просто. – Домът ми е почен. Нима никога не сте чували името ми? Мнозина от първенците на този град биха приели за чест поканата ми, която вие така пренебрежително отхвърляте.

Подкан го с жест и се обърна към стария господин:

– Хайде, осветявай.

– Простете – рече объркан и засрамен младият мъж. –

Дано не съм ви засегнал. Наистина съжалявам, много сте любезна.

Той закрачи редом с нея, лицето ѝ си остана все така мраморно спокойно, невъобразимо красиво, гордо, студено.

Само от устните ѝ се отрониха няколко думи.

– Наистина ли никога не сте чували името ми? – попита тя отново, докато вървяха.

– Не, госпожо – отвърна той плахо. – Да не би да сте от онези чужди родове, които завладяха тази нещастна земя?

– Чужденка съм – поясни тя, – но родът ми никога нищо не е завладявал нито тук, нито другаде. Случайността ме доведе тук. Произхождам от обикновен градски род. Но ръцете ми се домогват до короната. До онази корона, която се дава от изкуството.

– Ах – въздъхна младежът. – Да бъдеш творец! Да твориш! Да твориш! – Той вдигна очи към небето и отново наведе глава.

– А вие кой сте? – попита красивата жена.

– Аз съм поет – прошепна тихо и думите му се сляха с повея на вечерния вятър. И му беше тъжно и мъчно. Мислеше за песните, които покълваха в сърцето му, но като птици в клетка печално мълчаха, не можейки да излетят от притиснатата му гръд, върху която тегнеше тежкият камък на проклятието и нещастието, както върху цялата родна земя. Стенеха там песни за омраза, носеха се тиртейски³ викове и горестни трени⁴ за нещастието на родината и гибелта на рода, но не намираха форма и думи, тъй като в агонията на тази земя умря техният гений и всеки човек, който живееше в тези времена, беше вцепенен, безвестен, вкаменен като самата нея.

Дона Флавия бешеоловила шепота му, колкото и да бе тих, и рече:

– Вие сте поет! Още по-добре, така ще ме разберете по-лесно. Онова, което искам да споделя с вас, е наистина сериозно.

Поетът се беше отърсил напълно от подозренията си.

Крачайки до тази красива жена, той имаше усещането, че върви редом със свой приятел. Мисълта за съмнителна авантюра, която стресна и разбуни неговата кристално чиста душа при внезапната покана на дона Флавия, беше изчезнала безследно. Без повече да разговарят, се заизкачваха по стръмна уличка, пуста и тиха, над покривите се очертаваха в мрачни щрихи храдчанските манастири, палати и църкви. Спряха пред неголяма къща с висок фронтон. Старецът, който носеше фенера, извади ключ, отвори вратата и те влязоха. Дървено стълбище с богато резбовани перила водеше към горния етаж. Там се отвори мрачна врата, искусно обкована, в рамката ѝ се появи възрастна жена със странни строги черти, облечена в черно, от кръста ѝ чак до земята се спускаше дълга броеница. Очите ѝ – жълти и кръгли като на нощна птица – се взираха някъде в далечината и сякаш съзираха нещо, което друг не бе в състояние да види. В ръцете си държеше массивен месингов свещник с три восьчни свещи. Тя поздрави мълком дона Флавия.

– Плачидা – обърна се към нея Флавия, – водя гост. Сложи трапезата.

Влязоха в просторно помещение. По стените висяха flamандски гоблени, в средата на стаята имаше тежка резбована дъбова маса и няколко массивни кресла, пространството между двата прозореца бе заето от огромен бюфет, пълен със старинни сребърни и бронзови съдове – това беше всичката мебелировка. За поета, който обитаваше мизерна стаичка някъде край редутите в запустелия квартал Нове место, тази зала изглеждаше по кралски великолепна. Той обаче с нищо не издаваше изненадата си, беше свел поглед към килима, покриващ тухления под. Дона Флавия го покани да седне и след това излезе от стаята. Плачида мълчаливо подреждаше масата, движейки се като насын, а старецът, който беше съпровождал дона Флавия и очевидно беше неин прислужник, придърпа креслата и запали трите восьчни свещи в другия месингов свещник.

Дона Флавия се върна бързо, беше свалила наметалото си и сега беше в тъмножълтта копринена рокля, обточена със сребро около шията и китките. Кестенявите ѝ коси – меки и буйни – падаха естествено и красиво край гордото чело, очите

ѝ – кафяви и големи – бяха удивително красиви, но погледът им беше студен.

– Заповядайте на трапезата – подкани ги тя.

Поетът зае мястото срещу нея, а старецът, който не беше излизал от стаята, също седна на масата.

– Това е Квидон – рече Флавия, – познава ме от най-ранно детство, както и Плачика, служеше на моите родители, а сега е мой приятел.

Старецът се усмихна приветливо.

– Той е ням – прошепна Флавия.

Настъпи кратка пауза, след която тя продължи:

– Значи никога не сте чували името ми? А аз съм в Прага вече от доста години и казват, че съм била известна. Тогава вероятно не сте чували и името Проперция де Роси⁵? Не сте го чували! Е, това поне може да е известна утеха за самолюбието ми. Проперция де Роси от Болоня беше най-известната италианска скулпторка. Творбите ѝ изльчват сила и божествена красота. Виждала съм ги някога в Италия, бях още дете, но ме завладяха завинаги. По-късно те предопределиха пътя ми и ме вдъхновиха за цял живот. Станах скулпторка като Проперция.

Флавия се замисли и сякаш прошепна на себе си:

– Дали някога ще достигна нейната висота?

После се обърна към младия мъж и го попита:

– А как е вашето име?

Той съвсем също очите му се изпълниха с дълбока тъга, не бързаше да отговори, но накрая промълви тихо:

– Наричайте ме Инулгус.

– Инулгус! Що за странно име – рече Флавия. – Инулгус, това значи Неотмъстен? Или Невъзмезден? Мисля, че никой друг не се нарича така.

– Въпреки това – рече Инулгус – всеки в тази нещастна страна би могъл да се нарича така, защото няма душа, която да не очаква отмъщение или възмездие.

– Ах, значи сте бунтар – рече дона Флавия, – толкова по-добре!

Инулгус мълчеше мрачно. В този миг влезе Плачика. Носеше вечерята върху сребърен поднос. Дона Флавия подканена любезно Инулгус. Цял ден не беше хапвал нищо и сега с усилие

се въздържаше да не се нахвърли върху храната. За миг забрави всичко, което го терзаеше, ядеше и пиеше безгрижно, с голям апетит, но с мярка. Дона Флавия вкуси само от плодовете. След вечерята каза на Плачида:

– Загали лампите в ателието.

После стана, дръпна завесата, зад която се показва вратичка, и рече:

– Ще ви покажа работата си и ще ви разкрия онова, което ме накара да ви поканя у дома. Елате.

Светлината на три големи лампи разпръскваща гъстия мрак на помещението, в което влязоха. Барелеф от бял мрамор, върху който бе изобразена жената на Потифар, разкъсваща плаща върху раменете на Иосиф⁶, искреще с цялото си бяло великолепие срещу Инултус. В творбата имаше толкова сила, страсть и изящество, че младият мъж извика изумен:

– Нима това е дело на вашите ръце! Колко сте велика, могъща и възвишена!

– Не – отвърна тя, – това е дело на Проперция де Роси. Аз само го наподобих. Не съм толкова велика, могъща и възвишена като нея, но трябва да знаете, че моята цел е много по-велика, по-могъща и по-възвишена и вие трябва да ми помогнете да я постигна.

– Аз ли? Аз? – учуди се Инултус. – Как?

– Ще ви кажа – рече тя. – Проперция де Роси била нещастно влюбена и издъхнала от несподелена любов. В образа на жената на Потифар тя въплътила цялата си страсть, цялото си отчаяние. Обичайки един простосмъртен, Проперция останала съдовоно прикована към земята. Аз обаче, не знайки какво е любов към мъж и не желаейки никога да узная това, дръзнах да отправя поглед към звездите, където се рее изкуителният фантом на безсмъртната слава. Славата и изкуството са моята единствена любов и моят единствен бог.

Тя пристъпи към голямо бяло покривало и когато го дръпна, Инултус съзря висок дървен кръст, на който висеше фигура на Христос в естествен човешки ръст, изваяното му от глина тяло беше почти завършено, но чертите на лицето му бяха само загатнати.

– Това е моето най-съкровено желание, но и най-

голямото ми отчаяние – говореше Флавия. – Да пресъздаде умиращия Христос така, че от агонията му да се свие всяко сърце, не е успяла никаква женска ръка нито с помощта на длетото, нито на четката. Така, както аз го виждам във въображението си, все още не се е удало на никой мъж. Да претворя в мрамор невероятната трагедия на Голгота с правдата на живота, с тръпката на ужаса, със сияйната красота на идеала – това е дръзновената мечта на моя живот! За постигането на тази мечта се боря вече две години. Двайсет пъти променях лицето на своя Христос и двайсет пъти бях горчиво разочарована. Не вярвам в Христос и затова той не се явява в душата ми, не се оглежда в сърцето ми, привилегията на вярващите ми е отнета и затова трябва да го търся с въображението си, да го създам, да го достигна.

Инултус потръпна. „Да не вярваш в Христос?“ – рече си той и очите му се пуленха със сълзи. Сякаш с тези еретични слова Спасителят получи нова рана, но едновременно с това изпитваше огромно състрадание към тази красива, студена като камък жена, към нейната тъмна, невярваща и следователно мъртва душа. Очите заискриха, когато усети вълнението му.

– Колко много приличате сега на Христос, както го описва легендата и както се домогва до него изкуството! – извика тя въодушевено. – От дълго време напразно търся лика му сред живите, онзи лик, който не може да се яви в душата ми. Когато ви видях на моста, извиках от изненада, защото разбрах, че съм открила първообраза на своя Христос! И сега отново се убеждавам, че изборът ми е бил правилен. Инултус, ще го създам по ваш образ и подобие. Ще станете ли модел за моя умиращ юдейски цар?

– Никога – рече Инултус смилено. – Не съм достоен за това! О, не искайте подобно нещо от мен!

Тя се усмихна и рече:

– Приятелю, вие сте едно дете.

Хвана го за ръката и го поведе към големия отворен прозорец, отстъпи му креслото, а тя самата седна върху постелката, преметната през широкия перваз на прозореца така, че краишата ѝ се спускаха към стаята и двора на къщата. Нощта

беше спокойна и пълна със звезди. Между покривите на Мала страна⁷ се виждаше градът, а някъде в далечината се открояваха тъмните очертания на възвищенията, сред които блестеше Вълтава. Шумът на реката изпълваше атмосферата с тъжния си ритъм. Носеше се като неутешимия, горестен плач на Прага, легнала в подножието на мрачния дворец като окована кралица, захвърлена в робство, стенеща под тежката стълка на своя завоевател. И в този миг, когато занемял съзерцаващия града през прозореца, Инултус изпита цялата болка на тази потъпкана земя, чието име бе заличено от книгата на живите и чиято звезда беше угаснала в мъглите на смъртта и мрака. Гърдите му се надигнаха от тежка въздишка и той закри лицето си с длани.

– Приятелю – рече Флавия, – зная какво изпитвате. Разбирам ви, макар че съм чужденка. Знайте, че можете много да помогнете на тази страна, над която ридаете с безмълвна жал, на този народ, от който произхождате, ако склоните и изпълните молбата ми.

Развълнуван, Инултус я погледна въпросително.

– Да – продължи тя, – наистина, повярвайте ми. Веднага ще ви обясня. Един от най-могъщите владетели, в чийто ръце е съдбата на тази земя, – да го наречем дон Балгазар, тъй като е испанец, – често посещава моя дом. Семейството ми има стари задължения към неговия род, заради които баща ми трябва да дойде в Чехия. Затова и дон Балгазар посещава дома ми. За мен това е голяма чест, макар и да не ми носи радост, защото тъмните му дяволски очи будят у мен необясним страх. Веднъж в присъствието на дон Балгазар говорех как си представям умиращия Христос, но от предпазливост не признаях както пред вас, че не вярвам в неговата божественост. На следващия ден дон Балгазар ме повика в палата си, чийто мраморни зали блестят с кралско великолепие. Заведе ме в искрящия си от злато параклис, чийто олтар и до днес стои празен, и ми рече: “Душата ми е уморена от страсти, приспана от повторяне на молитви, притъпена от битката, която трябва да водя непрестанно в тази размирна, еретическа, прокълната страна. Вече не съм способен да се моля истински. Направете за празния олтар на този параклис онзи Христос, за когото говорехте вчера, и нека ме

разтърси неговата агония, нека немият вик на болка пробуди заспалата ми душа – в замяна ще ви обсия със злато и ще въздигна името ви до звездите.” Така, приятелю Инултус, говореше дон Балгазар и отговара живея в треска... Инултус, ще създам Христос по ваш образ и подобие, ще го създам с цялата безкрайна болка, която носите в гръдта си! Немият вик на вашето изтерзано до смърт лице може би ще пробуди човешките чувства в тъмната, сатанински горда душа на този испанец, може би ще го трогне до сълзи! Ще ви извая така, че чрез вашите устни цялата ваша измъчена страна да запита бога: “Господи, защо ме изостави?” Помислете, това може да бъде спасението на Чехия! Инултус, чувате ли риданието на тази дълбока река? Виждате ли как Прага вдига отчаяно ръце към звездите?

Тя замълча, очите ѝ пламтяха и се взираха с молба в лицето му. Целият треперейки, Инултус хвана ръцете ѝ.

– Ще изпълня молбата ви! – рече той екзалтирано. – Привържете ме на кръста така, както е прикована на него тази страна! Предайте цялото ѝ страдание, както сте го видели изписано върху лика ми, в чертите на своя умиращ Христос и тогава може би ще трепне сърцето на онзи палач! И кой знае, може би докато работите, душата ви ще чуе тих глас, който да напечва, че Христос наистина е живял и е бог.

Флавия му подаде ръката си.

– Може би – рече тя и се извърна, за да не прочете неверието в очите ѝ. След малко добави: – А сега си вървете, приятелю, елате утрѣ сутринта. Кесията ми е отворена за вас, а сърцето ми е изпълнено с благодарност.

Той вдигна ръка, сякаш я молеше да замълчи.

– Лека ноќ! – рече тя и повика стария Квидон, който изпрати Инултус и затвори вратата след него.

Флавия стоеше замислена край прозореца, когато влезе Плачидা.

– Гледай – рече старицата, показвайки ѝ парчета от счупена чаша.

– Е, и? – попита Флавия.

– Венецианският бокал, от който пиеше гостът, се счупи,

без дори да съм го докоснала. Този човек ще донесе нещастие в дома ти.

Флавия се усмихна:

– Нали знаеш, че не съм суеверна.

– Когато той влезе у дома и аз ви светех – продължи Плачика с глух глас, – видях себе си долу край стълбището, видях вас как повдигате капака на избата и как после хвърлям в нея окървавеното тяло на госта.

– Върви да спиш, Плачика – рече спокойно Флавия. – Когато ни светеше, сигурно вече си спяла, а твоите сънища са винаги тежки и плашещи.

– И твърде често пророчески – добави Плачика, след което двете се разделиха, без да проронят дума.

Инултус бродеше като в делириум из потъналата в сън Прага, гледаще замечтано звездите и мрачната река, вървеше с разтворени обятия срещу тъмните сенки и призоваваше възторжено Бога онова, за което бленуваха той и Флавия, да стане реалност. На сутринта, блед и изнурен до смърт, почука на портата на италианската скулпторка.

Отвори му немият прислужник и усмихвайки се мило, го поведе към ателието. Дона Флавия все още я нямаше. Веднага след тях обаче влезе Плачика и рече на Квидон:

– Господарката поръча да изпълниш наредденията ѝ, които ти даде вчера вечерта.

Веднага след това излезе, а Квидон се обърна към Инултус. Започна бързо да сваля дрехите му, докато стъписаният Инултус остана гол до кръста. Квидон му събу обувките и го поведе към скелето, което вчера младият мъж не бе забелязал. Квидон повдигна Инултус като малко дете върху високата платформа под големия дървен кръст, след това взе въжета, завърза здраво ръцете му към раменете на кръста, а краката му към основата и издърпа поставката под тях. Инултус увисна на дървеното разпятие като самия Христос. Веднага след това влезе дона Флавия. В тъмната и широка роба, привързана само около талията, тя беше още по-красива, но и много по-студена, изразът на лицето ѝ бе строг и сериозен. Погледна Инултус, сякаш бе предмет, а не човек, и без да отрони дума, пристъпи към

творбата си и се отдале на работа. След час Инултус загуби съзнание и не знаеше какво се е случило с него. Когато отново дойде на себе си, дона Флавия я нямаше в ателието, Квидон и Плачилда развързваха въжетата, помогнаха му да се облече и му донесоха храна и вино. Той едва се докосна до храната, но пи жадно и лежа дълго на земята върху възглавницата, която му донесе Квидон. Когато вече можеше да стои на краката си, немият прислужник му помогна да слезе по стълбището и го изпрати чак до моста.

И това се повтаряше всеки ден: Инултус се подлагаше на истинско мъченичество. Полугол, привързан със здрави въжета, които разраняваха до кръв отеклите му нозе, той висеше по няколко часа на кръста, жаден и гладен. И тъй като вече не беше в състояние нито да се храни, нито да пие, висеше там в трескав екстаз, обзел го вследствие на непрестанните разсъждения върху мъките Христови, които той самият изпитваше сега тялом и духом. Беше обладан от някаква странна лудост. Разпаленото въображение му внушаваше, че Бог го е изпратил в нещастната чешка земя, за да я спаси чрез страданията си на разпятието. Щом го привържеха на кръста, сякаш духът на изкупителя човешки обладаваше тялото му, сякаш Божието дихание се надигаше в него и озаряваше тленните форми на тялото му, за да проникне светлината в онази мрачна душа, за която му беше говорила Флавия, в душата на онзи испанец, който държеше в ръцете си съдбата на чешката земя. Той примираше от щастие при мисълта, че със смъртта си ще спаси родината си, именно със смъртта си, защото чувстваше, че трябва да заплати с живота си за това велико щастие.

Инултус беше щастлив, но дона Флавия ставаше от ден на ден все по-мрачна. Докато работеше, ѝ се струваше, че творбата ѝ се получава, но щом Инултус си тръгнеше и останеше сама, разочарованието я притискаше с цялата си тежест и горчилка.

— Все още не е онова, което дира! — викаше тя разпалено.
— Тялото е измъчено, вцепено, изтерзано, то буди съчувствие и ужас, доволна съм, но лицето! То е красиво и тъжно като

лицето на Инултус. Наистина, то е печално, чисто и еззалирано. Това обаче не ми е достатъчно! Не виждам агония, а само умора и несвист. Къде е мистериозният израз на сбогуващата се с тялото душа?

Един ден, обзета от внезапно отчаяние, тя извади камата, която носеше винаги в пояса си, и набразди с нея красивото, тъжно, еззалирано и чисто лице на своя Христос. После седна под кръста и заплака. Не умееше да плаче и сълзите ѝ причиняваха болка наместо облекчение, чувствуващо се така, сякаш бе убила някого. Плачидата влезе в ателието, погледът ѝ се местеше ту към съсираната творба, ту към плачещата Флавия – изненадана, пристъпи към нея и я попита:

- За него ли плачеш? Горката!
- За кого? – попита Флавия пребледняла.
- За Инултус – отвърна дръзко старицата.

Флавия стоеше като ударена от гръм. Сърцето ѝ биеше толкова силно, че можеше да го чуе как се бълска в гърдите ѝ. Но само след миг се нахвърли яростно срещу Плачидата с камата в ръце.

– Лъжеш! – извика тя.
– Толкова по-добре – отвърна Плачидата, която се отбраняваше хладнокръвно.

Флавия внезапно се успокой. Вдигна заповеднически ръка.

- Излез! – рече тя. – Мразя го.

Плачидата излезе. Флавия тръсна гордо глава и се захвани да поправя обезобразеното лице на своя Христос. На следващия ден, когато Инултус отново дойде, тя се отдала на работата си търпеливо и упорито, сякаш нищо не се беше случило.

Тя обаче наистина го мразеше заради мимолетната си слабост към него, на която несъзнателно се беше поддала и която Плачидата беше отгатнала, пронизвайки я с големите си и жълти като на сова очи. Омразата към него ѝ възвръщаше любовта към творението, което ѝ се отдаваше все по-леко. И нищо чудно, защото, ако Флавия бе дририла сянката на смъртта върху челото на човека, сега можеше да я открие върху лика на измъчения Инултус, който предчувстваше, че умира, и това усещане го

замайваше така, както други се замайват от любовта или от виното. В ада, в който живееше, той – потомъкът на някога славен, но вече съсипан род, той – поетът, който не намираше думи, за да изрази онова, което бушуваше в него, той – чехът, който видя предадената си родина стъпкана и захвърлена в кървавата и гнусна кал, – животът не го привличаше и радваше, затова пък смъртта, носеща изкупление не само за него, но и за цялата страна, за целия народ, беше най-прекрасното и възвишено нещо, което можеше да срещне човек в тази долина на сълзите и страданието. Спасението наблюдаваше и той виждаше сиянието му все по-отчетливо и ярко като звездна корона, увенчала челото му. Флавия също можеше да бъде доволна, тъй като знаците на наближаващия край бяха необичайни – те носеха ореола на избраните.

Една сутрин той дойде сияещ от блаженство – някакъв тайнствен глас му напепваше: днес ще се изпълни онова, за което копнеш душата ти. Дона Флавия влезе, след като го бяха привързали към кръста. Голото му тяло изльчваше особена светлина. Учудена, тя се взираше в лицето му и виждайки безмерното блаженство, което за миг бе изтрило и заличило следите от продължителното страдание, тя се смути. Това не беше изражението на нейния агонизиращ Христос, щастието противоречеше на замисъла ѝ.

– Не се усмихвайте така блажено – рече тя грубо. – Щастливият блясък в очите ви не съответства на вцепенените ви крайници, отекли и разранени до кръв. – После добави помеко: – Чудя се как изобщо сте успели да се довлечете по улиците чак дотук. Защо не ме помолихте да ви пратя носилка или файтон? Не се бях сетила за това!

Инултус вдигна взор към небето, усмихваше се още по-блажено. Нямаше вече да му е нужен файтон, нямаше вече да се влачи с оловни крачки по твърдата земя! Усмихваше се все по-блажено, но нищо не рече.

В дона Флавия се надигна странна злоба. “Нарочно го прави!” – помисли си тя и повика Квидон.

– Вържи го по-здраво! – рече твърдо тя. – Не виждаш ли, че въжетата са се разхлабили?

Квидон я послуша.

– По-здраво, по-здраво! – викаше Флавия, сякаш изгаряна от треска, съзирачки израза на физическа болка, изписан върху лицето на Инултус, от чиито ръце и нозе калеше кръв. При вида на кръвта очите ѝ заискриха с жестокостта на хищник. Тя кимна към Квидон да напусне, взе голям трънен венец и като се изкачи на скелето, увенча с него главата на Инултус. Дишаше тежко и когато той я погледна с неволен укор, усети как сърцето ѝ пламна. За миг очите ѝ се замъглиха, но тя разтърси глава, със свръхчовешко усилие превъзмогна слабостта си и грубо притисна короната от тръни върху слепоочията му. Той потръпна от болка с шялото си тяло, от устните му се изтрягна slab вик, по лицето му потекоха струйки кръв и се стичаха върху голите му гърди. Беше смъртно блед.

– Така вече ми харесваш – рече дона Флавия, сякаш в нечовешко опиянение от омраза и любов, гняв и садистична наслада, и бързо се запъти от скелето към творбата си. Инултус загуби съзнание, главата му клюмна, а очите му гаснеха в сумрачната мистерия, в мъглите между живота и смъртта. Най-сетне агонията настъпи! Флавия бе обзета от диво вдъхновение, сърцето ѝ бушуваше, но ръцете ѝ не трепваха. Тя се впусна в работа и имаше усещането, че под пръстите ѝ се ражда чудо на изкуството! В ателието беше тихо като в гробница и в тази дълбока тишина се чуваше само нейното могъщо дихание и неговите слаби стонове. Инултус обаче дойде на себе си, отвори широко очи, той отново живееше.

– Боже – промълви той, – какво става с мен?

Дона Флавия високо изруга.

– Още половин час – извика тя – и ще постигна целта си! Защо се пробудихте? – Тя захвърли инструмента.

– Флавия – рече Инултус, – струва ми се, че умирам.

Тя трепна, напипа камата, първата ѝ мисъл беше съвсем човешка – трябваше да пререже въжетата и да го освободи. Изкачи се на скелето, а той, чието съзнание бе помрачено от наблизаващата смърт, не разбираще какво точно става – мислеше, че иска да го убие.

– Да – едва промълви той, – имате право. Моят живот

няма значение и ако пронижете сърцето ми, ще съзрете онова истинско, толкова търсено от вас изражение, а моята жертва ще бъде принесена.

Гледаше я унесено. Във вените ѝ се разливаше истинска лава, в ушите ѝ биеха камбани, а кръвта в слепоочията ѝ удряше като с чукове. Обземаше я кръвожадна лудост, равносилна на диво удоволствие, и тя насочваше камата към сърцето му.

– За теб, народе мой – рече с още по-слаб глас Инултус,
– давам своята кръв! Боже, приеми я като изкупление!

– Към какво ме подтикваш? – попита мрачно Флавия и ужасявящите ѝ очи се впиха в посинялото му лице, от което струеше свято сияние.

Тя отстъпи крачка назад, вдигна камата и я заби в сърцето му. Тялото му се разтърси в конвулсия, от която скелето се разтресе, той я погледна изненадано. Внезапно бе пробуден от унеса си. Някаква мисъл проблесна в съзнанието му, от която сърцето му се сви. Беше жалост по изгубения живот, който не бе изживял и който сега отлиташе, жал по изгубената младост, чиято красота не бе усетил и която сега гаснеше, жал по изгубеното слово, което догаряше неизречено в сърцето му и което сега навеки ще онемее! Една голяма сълза се стичаше бавно по лицето му. Но той вдигна очи към Флавия и ѝ се усмихна.

– Прости ѝ, Господи – прошепна той и през лицето му премина сянка, сведе глава и издъхна с тиха въздишка. Кръвта от раната му капеше с тежки капки на земята и този глух и страховит тропот, ритмичен като тиктакането на часовник, изтръгна пребледнялата Флавия от вкаменяващия я ужас. Тя заслиза бавно по скелето, прекоси като насын ателието, запъти се като сомнамбул към творбата си и в делириума на вдъхновението се залови за работа. Часовете минаваха, но Флавия не спираше. Сънцето залязваше и кървавата му светлина заливаше ателието, когато дона Флавия завърши своето разпятие. Тя отстъпи крачка, очите ѝ изльчваха неописуемо щастие, коленичи и като вдигна ръце над главата си, извика:

– Сигурна съм, че моите ръце създадоха безсмъртно творение! Достигнах висините, за които мечтаех!

Но щом се обърна към своя кървав модел, възторгът и щастието мигом отлетяха от гръдта ѝ – Флавия с ужас осъзна, че е извършила убийство. Сълеще се тежко на земята и дълго остана да лежи неподвижно. Когато се надигна, ателието тънеше в мрак. Погледът ѝ отново се спря върху Инултус. Струваше ѝ се, че той разтваря обятията си в сумрака, копнеейки да я прегърне. Косите ѝ настърхнаха. Изпитващо неудържимо желание да целуна тези бледи устни.

– Невесто на мъртвец! – прошепна тя и запълзя на колене към изтерзания Инултус. Докосна с челото си нозете му. Техният мраморен хлад възвърна решителността ѝ.

Стана, запали лампата и извика:

– Плачика! Квидон!

Двамата влязоха припряно, бяха обезпокоени от продължителната ѝ работа и от гласа ѝ – кух, сподавен и неузнаваем. Гледаха я ужасени, тя всяващо страх – застанала в мрака, опряна на стената, със засъхнала кръв върху бледото си чело, с което бе докосната изранените му нозе. Огледаха се из стаята и забелязаха мъртвия Инултус, чиято рана още кървеше. Без да помръднат, без да издадат звук, те стояха вцепенени като самата Флавия. Най-сетне тя проговори. Посочи с пръст Инултус:

– Отнесете го – рече мрачно.

– Убила си го? – попита Плачика.

Флавия кимна:

– Бог ще ми прости – рече тя.

– Споменаваш Бог? – учуди се Плачика. – Нима си повярвала в него?

– Не бих довършила творбата си без това убийство – отвърна уклончиво Флавия. След малко додаде:

– Пък и той умря с радост.

Тя закри лицето си.

– Какво ще правим сега? – попита Плачика.

– Не знам – отвърна плахо Флавия.

– Знаех си, че рано или късно ще го хвърля в избата – рече си Плачика с тъжна усмивка. После се обърна към Квидон, който ридаеше тихо:

– Да го изнесем, докато е време и никой нищо не е

разбрал, а вие, господарке, светете!

Изнесоха мъртвия Инулгус и неговия окървавен кръст, влечеха товара си по стълбите, а Флавия, след като остави настрини лампата, повдигна тежкия капак на подземието – беше прокопано в скала, като част от някаква стара сграда, и зееще бездънно, към лоното му водеха стръмни, изпотрошени и хълзгави стъпала. Беше твърде опасно да се слизат по тях. Плачика и Квидон вдигнаха трупа над отвора, задържаха го за миг над бездната и после го пуснаха. Когато той достигна дъното, проехтя мрачен, идващ от дълбокия мрак удар и този звук бе така странен, така страховит, че Флавия, Плачика и Квидон дълго стояха като вкаменени, сякаш изпаднали в несвят. И когато се вгледаха в лицата си, видяха върху тях изписан такъв ужас, че се разбягаха, сякаш бяха съзрели призрак.

Никой не забеляза отсъствието на Инулгус, никой не го подири и дона Флавия можеше да спи спокойно. Плачика се загрижи, когато през следващите дни я виждаше все така спокойна, без сянка на съжаление, с ведро лице.

– Тежко ѝ – рече тя на Квидон. – Не вярвам на това спокойствие. Ще видиш, че скоро ще изпадне в отчаяние.

Дона Флавия даде разпятието да бъде изваяно от мрамор, а самата тя работеше трескаво върху лицето на Христос. Когато творбата беше довършена, закараха я в прекрасния палат на аристократа, който я беше поръчал. Славата на дона Флавия се разнасяше из Прага. Дон Балгазар даде голям прием в дома си и връчи на дона Флавия златен венец. Тя го държеше в ръцете си, взираше се в лицето на мраморния Христос и две големи тежки сълзи се отрониха от очите ѝ. Тъжна и бледа, тя се прибра у дома.

Влезе в ателието си. Седна недалеч от барелефа на Проперция де Роси и дълбоко се замисли. Когато при нея влезе Плачика, тя рече:

– Нямаш си представа колко малко може славата да утоли жаждата на душата! Нямаш си представа колко малко успехът засища нейния глад!

Плачика взе венеца от ръцете ѝ и го сложи върху главата ѝ.

– Ти си по-велика от Проперция де Роси – рече тя. –
Ти я надмина.

– Проперция де Роси! – извика страстно Флавия. – О, колко щастлива е била тя и колко нещастна съм аз! – закри лицето си с наметалото, но след малко добави, гледайки Плачида: – Нея я погуби любовта, а аз убих любовта!

Силно ридание се надигна в гърдите ѝ, но в очите ѝ нямаше сълзи. – Мълчи! – рече строго Плачида и сложи ръка върху устните ѝ. – Мълчи... и забрави.

Флавия отново изглеждаше спокойна, свали златния венец от главата си и го подаде на Плачида.

– Иди и хвърли този венец при него в подземието.

– Да не си полудяла? – попита Плачида.

– Върви и изпълнявай! – рече Флавия с такава категоричност и сила, че старицата послушно излезе.

Когато се върна в ателието, барелефът на Проперция де Роси лежеше на земята, разцепен на две, а на най-здравата скоба, която го беше държала, висеше дона Флавия, обесена на колана си.

Същата нощ разпятието на Флавия изчезна от олтара на испанския аристократ, чиято тъмна душа бе трогната от мраморния Христос толкова, колкото можеше да бъде трогната и от живия Спасител. Прекрасният кръст напусна този дом на греха и гордостта и се появи в една църква, посещавана предимно от пражката беднота. Мълвата за станалото чудо бързо се разнесе из цялата страна заедно с вестта за необяснимото самоубийство на дона Флавия. Загадката беше изяснена от Плачида. Беше съсипана. Разкри всичко. Отвори тежкия капак към подземието, Квидон се спусна долу и изнесе тленните останки на нещастния Инултус заедно със златния венец, хвърлен в неговия гроб.

Когато шествието от обикновени хора, прииждащи на скромното погребение, тръгна по пражките улици, случи се нещо необикновено. По целия път множеството от бедни и убоги люде скланяше глава и в транс докосваше с чело земята. Това предизвикващо немалко учудване у благородните дами и господи, яхнали коне или настанени в позлатени каляски, които бяха станали случайни свидетели и напразно търсеха обяснение

за тази безмерна почит, отдавана така възторжено.

Някакъв надменен италиански кардинал, пребиваващ в Прага, беше страшно разгневен, задето разкошната му карета трябаше да спре пред тълпата коленичещи бедняци. И тъкмо се канеше да даде воля на недоволството си, когато от скъсулена къщурка наблизо излезе стар свещеник – беден и скромен, той беше посетил този дом, за да даде утеша и помош на обитателите му. Щом видя ковчега на Инултус, свещеникът разтвори ръце, лицето му засия, коленичи и наведе глава. Кардиналът изскочи нетърпеливо от каретата, приближи се до него и го побутна по рамото.

– Защо коленичите, на кого отдавате тази голяма почит? – попита той строго.

Свещеникът погледна светейшеството, облечено в турпурна коприна.

– Нима не виждате, господине? – учуди се той, извърна поглед от искрящия смарагдов кръст, който висеше на златна верига върху гърдите на кардинала, и отново заследи с екзалтирани очи ковчега.

– Виждам само погребение на някакъв си просяк. Кой е той? – попита кардиналът.

– Не знам – отвърна свещеникът, – но със сигурност е бил човек, избран от Бога! Нима не виждате, че пред ковчега крачи цар Давид с арфа в ръка, а след него и самият Спасител – бос, с корона от тръни на главата? – И сведе чело в прахта.

Но как можеха да видят всичко това тези надменни, замаяни от суета, заслепени от преходната светска слава хора? Не за тях, а за нещастните и презрените, за страдащите и потиснатите, за бедните и простите бе дошъл да възвести царството си Христос и то нямаше нищо общо с онова, което на този свят се зове сила и власт. За тези, които се наричат първи сред хората, Бог не иска и да знае, но за онези, които са смятани за последни, Спасителят носи утеша, като им явява своя благ, измъчен, сияен като слънце лик.

БЕЛЕЖКИ

¹ "Инултус" е една от легендите, оформящи цикъла "Три легенди за разпятието" и публикувани в сп. "Лумир" (1892). Настоящият превод е осъществен по J. Zeyer. *Tři legendy o krucifixu a jiné báje o láске. Československý spisovatel, Praha 1987, 212-275.*

² *Била Хора* – възвишение в западните покрайнини на Прага; на 08.XI.1620 г. военната дружина на чешките съсловия, въстаници срещу властта на Хабсбургите, претърпява поражение от войските на Католическата лига и Фердинанд II.

³ *Тиртейски викове* – по името на старогръцкия поет Тиртей, автор на бойни елегии (VII в. пр. н. е., Спарта).

⁴ *Трени* – траурни песни при погребение, изпълнявани от специално подгответи лица; един от най-старите лирически жанрове в античната гръцка поезия.

⁵ *Проперция де Роси* (1491?-1530) – последователка на Марк Антонио Раймонди – един от най-известните ренесансови майстори на медни гравюри. Авторка на каменни барелефи и миниатюрни гравюри, повечето от които се съхраняват в Областния музей в гр. Болоня.

⁶ *Иосиф Египетски* – син на Иаков и Рахил, братята му стават причина да бъде продаден в робство. В Египет го купува фараоновият царедворец Потифар, началник на телопазителите. Иосиф служи предано на господаря си и спечелва благоволението му. Но жената на Потифар, запленена от красотата на младежа, се влюбва в него. При опита ѝ да го съблазни, Иосиф побягва, но в ръцете ѝ остава плащът му. Разгневена, тя показва дрехата му с обвинението, че е посегнал на целомъдрнието ѝ. Вж. Битие (39, 8-9).

⁷ *Мала страна* – един от най-старите квартали на Прага в историческия център на града.

Превод от чешки : Гинка Бакърджиева